

HARFLERİN İLMİ ¹

Muhiddin İbnü'l Arabi

Derleyen: İzzet Erş

- Bil ki bu harflerin özelliği salt harf oluşlarından değil, şekiller halinde oluşlarından dolayıdır. Her harfin bir şekli olmasından ötürü, bir harfin özelliği kendi şeklinden kaynaklanmaktadır. İşte bu nedenle, harflerin amelleri, kalemlerin muhtelif olmasıyla çeşit çeşittir, çünkü şekilleri muhtelifdir. ²

- ...Onların meşguliyeti Rablerini tesbih etmek olur ve yükselerek ulvi mertebelere doğru çıkarlar. Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Güzel sözler ona yükselir” (Fatir 35/10). O söz, kelimenin şeklinin aynısıdır, çünkü onlar Allah Teâlâ için tesbih edilmiş şekillerdir; şayet o sözler küfür kelimeleri olsa, o zaman o sözler sahibine döner; onların vebali o sözleri konuşanın üzerinedir, o kelimelerin üzerine değildir. ³

- Havada dolaşan bu sözlü harfler var olduktan sonra onlara ölüm ulaşamaz; yazılı harfler böyle değildir; çünkü yazılı bir harfin veya bir kelimenin şekli değişikliğe uğrayabilir ve yok olabilir, çünkü onlar değişikliği ve yok oluşu kabul eden bir yerde bulunurlar. Sözlü şekiller ise, değişikliği ve yok oluşu kabul etmeyen bir yerde bulunurlar. İşte bu nedenle, sözlü harfler için "beka", daimîlik ve ebedîlik söz konusudur. Dolayısıyla hava, gökyüzü bütünüyle âlemin sözüyle dopdoludur. "Keşf" sahibi kimseler onları daimî duran suretler olarak görürler. ⁴

- İşte bu ilim kendi içinde çok şerefli bir ilimdir. Ancak ondan kurtuluş oldukça zordur; en iyisi bu ilmi istemeyi bırakmaktır, çünkü bu ilim Allah'ın bazı özel kullarına mahsus kıldığı ve özellikle de velilerin cümlesine mahsus kıldığı bir ilimdir, her ne kadar bazı insanlarda o ilimden birazcık varsa da, onlar ona salih kulların ulaştığı yoldan farklı olan başka bir yolla ulaşmışlardır. Bu nedenle, bu ilim o tür kişileri mutlu etmez, aksine mutsuz eder. ⁵

- Rabbin ve kulun hakikatlerinin birbirlerinininkinden farklı olması gerekir, her ne kadar tek bir varlığa (el-ayn) nispet edilmiş olsa da. İşte bu nedenledir ki, Allah “kıdem” sıfatıyla insanlardan ayrılır, tıpkı insanların *hudus* yani “sonradan var olma” özellikleriyle Rab'den ayrıldıkları gibi. Fakat, Allah “ilim” sıfatı ile insanlardan ayrılır, denilemeyeceği gibi, insanlar da ilimleri ile ondan ayrılır, denilemez. Çünkü bu ilim birdir, yani ilim “Kadim” Varlıkta kadimdir; “sonradan var olan” varlıkta sonradan var olmuştur. ⁶

¹ Muhiddin İbnü'l Arabi, *Fütuhât-ı Mekkiyye*'nin I. cildinden alıntılar. Fütuhât'ın bu bölümü *Harflerin İlmî* adı altında ayrıca bir kitap olarak da basılmıştır.

² *Harflerin İlmî*, s.60

³ *Harflerin İlmî*, s.60

⁴ *Harflerin İlmî*, s.61

⁵ *Harflerin İlmî*, s.63

⁶ *Harflerin İlmî*, s.73

- Daha önce insanî hazretin ilâhî hazret gibi olduğunu, hatta aynısı olduğunu söylemiştik. Bu, üç mertebe üzeredir: *Mülk*, *Melekût* ve *Ceberut*. Bu mertebelerin her biri de kendi içinde üçe ayrılır, dolayısıyla bu mertebelerin sayısı dokuza çıkar. Sonra, şahadet âleminin (mülk mertebesinin) üç mertebesini alırsın ve onları ilahî ve insanî hazretlerin toplamı olan altıyla çarparsan ya da “takdir edilmiş altı gün”ün -Hakka ait üç harfle, halka ait üç harf o günlerde yaratılmıştır- harfleriyle çarparsan, sonuç on sekiz çıkar. Bu da meleğin varoluşunu temsil eder. Hak Teâlâ hakkında da aynı tarzda bir işlem yaparsın.⁷

- Eğer melek, bütün varlığıyla bu dokuz felek bütününden birine doğru yönelirse (*meyl*), öteki dokuz felek bütününü onu kendisine doğru çeker. Böylece melek iki bütün arasında birinden diğerine durmadan gider gelir. Cebrail aleyhisselam Hak hazretinden Peygamber *aleyhisselâm*'a iner.⁸

- Eğer insan kaybeder bir durumdayken (*fâkid*) melek insana gelirse, o zaman hareket “inen” bir harekettir: zatî ve arızî bir harekettir. Eğer insan varoluş halindeyken (*vâcid*) melek, insana gelirse, o zaman hareket “çıkan” bir harekettir: arızî bir harekettir, zatî değildir. Eğer o insan kaybeder durumdayken melek kendisine dönerse, o zaman hareket çıkan bir harekettir: zatî ve arızî bir harekettir. Eğer o, varoluş halindeyken melek kendisinden dönerse, o zaman hareket inen bir harekettir: arızîdir, zatî değildir.⁹

- Sübhan olan Allah şu suretleri var etti: su, ateş, hava ve toprak. Bu suretleri biri diğerinin içine girebilecek şekilde var etti. Dolayısıyla, ateş havaya dönüşebilir; hava da ateşe dönüşebilir, tıpkı *Te* harfinin *Tı* harfine; *Sin* harfinin *Sad* harfine dönüşmesi gibi. Gerçekten de kendisinden ilk ilkelerin/ana unsurların (*el-ümmehâtü'l-üvel*) meydana geldiği bu felekten ve bu unsurlardan bu harfler meydana gelmiştir.¹⁰

- Kendisinden toprağın var edildiği felekten peltek *Se* harfi; *Te* harfi; ayrıca başı hariç *Cim* harfi; *Lâm* harfinin eğrisinin yarısı; *Hı* harfinin başı; *He* harfinin üçte ikisi; kuru *Dâl* harfi, *Nun* ve *Mim* harfleri meydana getirilmiştir.

Kendisinden suyun var edildiği felekten *Şın*, *Gâyn*, *Tı*, *Ha*, *Dad* ve noktası; *Fa*'nın gövde uzantısı; *Kaf*'ın başı ve eğrisinin bir kısmı; *Zı*'nın alt dairesinin yarısı meydana getirilmiştir.

Kendisinden havanın var edildiği felekten *He*'nin son tarafı, yani dairesini kapatan kısmı; *Fa*'nın başı; daire oluşturan *Hı*'nın eğrisi; kuyruğuyla birlikte *Zı*'nın dairesinin üst yarısı; *Zâl* harfi; *Ayn* harfi; *Za*, *Sad* ve *Vav* harfleri meydana getirilmiştir.

Kendisinden ateşin var edildiği felekten *Hemze*, *Kâf*, *Ba*, *Sin*, *Ra*, *Cim*'in “başı”; başı hariç aşağıdan iki ucuyla *Ya*'nın gövdesi; *Lâm*'ın ortası; başı hariç *Kaf*'ın gövdesi meydana getirilmiştir. Bütün bu harfler *Elif*'in hakikatinden sudur etmişlerdir. *Elif*, ruh ve his olarak onların feleğidir.¹¹

⁷ *Harflerin İlmî*, s.76

⁸ *Harflerin İlmî*, s.77

⁹ *Harflerin İlmî*, s.77

¹⁰ *Harflerin İlmî*, s.83

¹¹ *Harflerin İlmî*, s.84

- Eğer *ilimle sût* arasında tam bir münasebet, bütünsel bir ilgi olmasaydı, o zaman ilim, hayal âleminde sût suretinde zuhur etmezdi. Bunu bilen bilmiştir; bilmeyen de bilmemiştir. ¹²

- Ey dostum bil ki harfler de ümmetlerden bir ümmettir. Onlar da muhataptırlar ve mükelleftirler. Harfler arasında da kendi cinslerinden peygamberler vardır. Onların da isimleri vardır; ancak bunları bizim yolumuzdan giden keşif ehli olanlar tanır. ¹³

- Harflerin âlemleri. Her âlem için kendi cinsinden bir Peygamber (Resûl) vardır; aynı zamanda bir de şeriatları vardır, onunla Allah'a ibadet ederler. ¹⁴

- "*Elif, Lâm, Mim*"deki *Elif* tevhide işaretler; *Mim*, helak edilemez bir mülke işaretler; bu iki harf arasındaki *Lâm* ise, ikisi arasında bir rabita olması için bir vasıta. Üzerine *Lâm*'in hattının düştüğü satıra bakarsan, *Elif*'in "gövde"sinin orada onun ucuna ulaştığını görürsün, *Mim* ise ondan aşağıya doğru inmeye başlar. Sonra, orada "en güzel biçimden" –hat ya da satır budur- "aşağıların aşağısı"na kadar iner ki burası *Mim*'in kökünün bitiş noktasıdır. Nitekim, Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "... Biz insanı en güzel biçimde yarattık; sonra onu aşağıların aşağısına gönderdik." ¹⁵

...örneğin babalık kavramı, ancak baba ve oğul ilgisi içinde anlaşılabilir, bir oğul ister gerçek bir oğul olsun ister takdîrî bir oğul olsun. Aynı şekilde, temel hakikatlarıyla *el-Malik*, *el-Halik*, *el-Bari*, *el-Musavvir* ve diğer bütün isimler de böyledir. İzafet, ilgi hakkında yaptığımız bu uyarı, *Elif-Lam-Mim*'in harflerinden olan *Lam*'in *Mim*'le birleşmesinde mevcuttur; burada *Lam* bir sıfattır; *Mim* ise onun eseri ve onun fiilidir.

Biricik zat olan *Elif*, kelimenin başında bulunduğu harflerden hiçbirleriyle birleşmesi doğru olmaz. Çünkü o durumda *Elif* "Doğru Yol"dir (Sırâtü'l-Müstakîm), yani ruhun "*Bize doğru yolu göster!*" diyerek istediği yoldur. (Fatiha Sûresi 1/6); bu yol *tenzih* ve *tevhid* yoludur. Bu ruhun Rabbi -ki O "kelime"dir- ruhun "âmin" diyerek yaptığı duasından emin olunca, -ki ruh Fecir Suresinde Rabbine doğru yönelmekle, O'na dönmekle emrolunmuştur- Allah Teâlâ ruhun bu duasını kabul eder ve "*Ve lâ'd-dâllin!*" *Ve sapmış olanların yoluna değil!*) ayetinin hemen akabinde *Elif-Lam-Mim*'in *Elif*'ini açığa çıkardı. Ve "*Amîn!*" ifadesini orada gizledi, çünkü o ifade Melekût âlemine ait olan zuhur etmemiş sahit bir hakikattir.

Âmin derken kim meleklerle aynı anda *Amin* derse, fakihlerinin genelinin *ihlas*; sufilerin *huzur*; muhakkiklerin *himmət* dedikleri ve benim ve bizim gibilerin de *inayet* dediğimiz şeyi gayb âleminde gerçekleştirmiş olur, ve duası kabul olur. ¹⁶

- "İki nalinını çıkar" (Taha 20/12) ayetinin anlamı şudur: Yani *Lâm* ve *Mim*'i çıkar, geriye her türlü noksan sıfatlardan münezzehe olan *Elif* kalır. ¹⁷

¹² *Harflerin İlmî*, s.90

¹³ *Harflerin İlmî*, s.95

¹⁴ *Harflerin İlmî*, s.96

¹⁵ *Kur'an-ı Kerîm*, Tîn Sûresi (95) 4-5

¹⁶ *Harflerin İlmî*, s.108

¹⁷ *Harflerin İlmî*, s.115

- *Elif-Lam-Mim* harfleri harf olarak üç tanedir. O, bunların âlemini birleştirdi, çünkü onda (*vasat*) âleme aittir. Dolayısıyla *Elif-Lam-Mim*, Berzah'ı ve iki âlemi; bağlantıyı ve iki hakikati bir araya toplamıştır. Bunlar yarı yarıya, tekrar olmadan lafzının harflerindedir. Üçte bir üzerinden de tekrar edilerek gene öyledir. Ve o ikisinden her biri her üçün üçte biridir.¹⁸

- *Elif*, hakikatlerden bir koku almayan kimse nezdinde harflerden herhangi bir harf değildir, fakat genel olarak insanlar onu harf diye isimlendirmişlerdir... *Elif*'in makamı "cem" makamıdır. *Elif*'in isimleri vardır. Onun ismi *Allah*'tır. *Elif*'in sıfatları vardır; onun sıfatı, "kayyumiyet"tir.¹⁹

- *Hemze*; bu harf hem şehadet âleminden hem de melekût âleminden olan bir harftir. Sayıda onunla ilgili bir mertebe yoktur.²⁰

Lâm Elif Hakkında Bilgiler

- Bil ki *Lâm* ve *Elif* birlikte yanyana durdukları zaman, dost olurlar ve her biri diğerine bir eğilim duyar. Bu eğilim hem bir tutkudur (*heva*) hem de bir ilgidir (*garaz*). Demek ki eğilim ancak bir aşk hareketinden doğmaktadır... *Lâm* bu babda *Elif*'ten daha güçlüdür, çünkü o *Elif*'ten daha çok aşkıdır: onun himmeti daha mükemmel bir varoluşa, daha tam bir fiile sahiptir. *Elif* daha az aşkıdır. Onun himmeti *Lâm*'a bağlanma bakımından daha azdır; işte bu nedenle ayakta dimdik duramadı.

Elif'in meyli *Lâm*'ın himmetiyle kendi üzerinde *Lâm*'ın fiilinin etkisi yönünden değildir. Onun meyli sadece *Lâm*'a doğru latif nimetlerle inişidir; bu da *Lâm*'ın aşkının onun üzerinde yer alması içindir. Görmüyor musun *Lâm* bacağına *Elif*'in ucuna nasıl da doluyor ve ona nasıl sarılıyor, onu elinden kaçırmamak için?²¹

لا - Lâ

- Acaba bu yazılış şeklinde hangisi *Elif*'tir hangisi *Lâm*? İkisini de kabul mümkündür. İşte bu nedenle, dil uzmanları bu konuda ihtilaf etmişlerdir. *Lâm*'ın ya da *Hemze*'nin hareketini –ki *Elif*'in üzerinde olmaktadır- nereye koyacaklar. Bir grup lafza uymuşlar, söyleyişe bakmışlar ve ilk harfe koymuşlar; *Elif* sonraki harftir demişlerdir. Bir diğer grup ise, yazılışlarına bakmışlardır. Öyleyse bunu yazan ilk önce hangi harfin bacağından başlıyorsa, ilk yazdığı *Lâm*'dır, ikincisi *Elif*'tir.

İşte bütün bunlar, aşk halini sağlar. Bu aşktaki samimiyet ve sadakat, aşığı maşuku istemeye doğru yöneltir. Bu yönelişteki (*teveccüh*) samimiyet ve sadakat ise, maşuktan aşağı doğru gelen bir visali, bir kavuşmayı sağlar. Muhakkik ise şöyle der: "Bu eğilimin, bu meylin sebebi, âşık ve maşuk nezdindeki marifettir, tanıma ve bilmedir; her biri kendi hakikatine göre diğerini tanır, bilir."²²

¹⁸ *Harflerin İlmî*, s.124

¹⁹ *Harflerin İlmî*, s.129

²⁰ *Harflerin İlmî*, s.129

²¹ *Harflerin İlmî*, s.162

²² *Harflerin İlmî*, s.163

- Yüce Kur'an'ın denizine dal, eğer nefesin yetişirse. Yoksa Kur'an'ın zahiri anlamını açıklayan müfessirlerin kitaplarını mütalaa etmekle yetin; o denize dalma, yoksa helâk olursun. Çünkü Kur'an denizi çok derindir. Eğer o denize dalan kimse, kıyıya yakın yerleri amaçlıyorsa, asla sizin için tekrar çıkamaz. Ancak peygamberler ve onların mirasçıları olan âlimler, peygamberî ilmin muhafızları âleme bir rahmet olarak o yerlere giderler.²³

- Sen kendi *Elif*'ini uykusundan uyandırıp ayağa kaldır ve *Lâm*'ını düğümlerinden çözüp kurtar. *Lâm*'ın *Elif*'e bağlanıp düğümlenmesinde açığa vurulamayacak bir sır vardır.²⁴

- *Lâm-Elif* çözümlenmesinden ve şeklinin bozulmasından, sırlarının açığa konulup ibraz edilmesinden ve isminden ve resminden fani olmasından sonra, cins, ahit, tarif ve ta'zim hazretinde zuhur eder. Bu şudur: *Elif* Hak Tealâ'nın payı ve *Lâm* insanın payı olduğundan, *Elif* ve *Lâm*, bu iki harf cins ifade ederler. Dolayısıyla *Elif* ve *Lâm*'ı zikrettiğim zaman, bütün kâinatı ve onu Varedeni (*mükevvinahu*) zikretmiş olursun.

Bizzat *Lâm*'ın boyu Hak Tealâ'ya aittir ve *Lâm*'ın hissedilen (görülen) yarım dairesi, yaratılmışlara (halk) ait olan *Nun*'un şeklidir. *Lâm*'daki *Nun*, *Lâm*'ın boyu durumunda olan *Elif* alındıktan sonra meydana çıkar. Bu dairenin görülmeyen, gaip olan öteki ruhanî yarısı ise, Melekût âlemine aittir. Dairenin çapını ortaya koyan *Elif* ise, emir içindir; o emir de "*Kün!*" yani "*O!*" emridir.²⁵

- Demek ki *elif* ve *Lâm* hakikat olarak her sureti kabul ederler, çünkü bu ikisi diğer bütün hakikatleri toplayan iki mevcuttur. Öyleyse, hangi şey bariz olursa olsun, bu ikisi yanında o şeyden çıkar ve o ikisi o şeyi hakikatle beraber kabul ederler.²⁶

- ...bu harfler de tıpkı mükellef insanlar gibi bir âlem olduğuna göre, -ancak burada teklif konusunda değil de hitap konusunda insanî âlemlerle harflerin bir ortaklığı söz konusudur- tıpkı insan gibi, bütün hakikatleri kabil edebilmeleri için harflerin de bir âlemi vardır. Diğer âlemler böyle değildir; meselâ, bizden bir *kutup* olduğu gibi, harflerden de bir *kutup* vardır. Harflerin kutbu *Elif*'tir.²⁷

- Harfler içinde iki imam, illet harfleri olan *Vav* ve *Ya* harfleridir. Harfler âleminde *evtad* (dikler, sütunlar. Dört büyük veli) dört tanedir. Bunlar *Elif*, *Vav*, *Ya* ve *Nun*'dur. Bu harfler aynı zamanda irab alâmetleridir. *Elif* "*Raculan*"ın *Elif*'idir. *Vav* "*el-amrûne*"nin *Vav*'ıdır. *Ya* "*el-amrîne*"nin *Ya*'sıdır. *Nun* da "*Yef'alûne*"nin *Nun*'udur.²⁸

- ...mâlum olan herhangi bir hakikat nazar-ı itibare alındığında, âlem iki kısım üzeredir. Birincisi "*Gayb âlemi*" diye isimlendirilen âlemdir, ki bu, hisden, duygudan ötede olan ve

²³ *Harflerin İlmî*, s.165

²⁴ *Harflerin İlmî*, s.167

²⁵ *Harflerin İlmî*, s.169

²⁶ *Harflerin İlmî*, s.171

²⁷ *Harflerin İlmî*, s.175

²⁸ *Harflerin İlmî*, s.176

normal olarak hisle, duyguyla algılanamayan, idrak edilemeyen âlemdir. İkincisi ise, “*Şehadet ve Kahr âlemi*” diye isimlendirilir.²⁹

- Sayıların sırları, ruhları ve menzilleri senin için bundan itibaren açılacaktır; çünkü sayı Allah’ın varoluş içindeki, yani kâinattaki sırlarından bir sırdır; ilâhî hazrette bilkuvve olarak zuhur etmiştir... sayı bu kâinatta bilfiil olarak zuhurla birlikte ortaya çıkmıştır, yani bu âlemde sayı hem bilkuvve hem de bilfiil olarak zuhur etmiştir.³⁰

- Harflerin şekillerinin basit unsurlarına gelince, bu özellikle harflerin noktalarından kaynaklanır. Bir harfin ne kadar noktası var ise, o kadar da basit unsuru vardır. Bir harfin noktalarının menzillerinin ve feleklerinin ve inişlerinin (*nüzul*) yüceliği, bu âlemde zâtı yönünden veya şu anda üzerinde bulunduğu sıfatı yönünden o harflerin mertebesi kadardır. Bu adı geçen harfleri basit unsurlarının kendisinden meydana geldiği felekler, bütün o unsurların bir araya gelmesiyle ve bütün hareketleriyle birlikte, bizim nezdimizde lafzı meydana getirir. İşte bu felekler, genişliklerine göre, en uzak bir felekte kat edilirler.³¹

- Müşahede âleminde bizim nezdimizdeki harflere ait olan ilâhî hazret, yazı âleminde Mushaf-ı Şerif olarak yazılmış olandır; söz/kelâm âleminde ise, tilâvet edilen Kelâm-ı Kadimdir; gerçi ilâhî hazret, bütün kelâmlarda, ister tilâvet olarak olsun, ister bir başka şekilde olsun mevcuttur. Her konuşanın sonsuza dek konuştuğu, her lafzın Kur’an olduğunu bilmek de senin için mutlaka zorunlu değildir.³²

- ...havas harflerini³³ oluşturan beşinci tabakaya gelince, bunlar hulasanın özüyle aynıdır. İşte buna örnek *Ba* harfidir. Bu harf önce gelmiştir. Çünkü her sûrenin başında bulunan Bismelenin ilk harfi *Ba*’dır. Başında Besmele olmayan Tövbe Sûresi de yine *Ba* harfiyle başlamaktadır. O sûrenin başında *Berâdetün* diye buyurmuştur Yüce Allah. Yahudi âlimlerinden bazıları bize gelip “Tevhid konusunda size düşen bir pay yoktur, çünkü sizin kitabınızın bütün sûreleri *Ba* harfiyle başlıyor” demişlerdir. Ben de onlara “Öyleyse size de düşen bir pay yoktur, çünkü Tevrat da *Ba* harfiyle başlıyor” dedim³⁴. Ne demek istediğim anlaşıldı! Ancak bu yapılabilirdi, çünkü kutsal kitaplarda hiçbir zaman doğrudan *Elif* ile başlanmaz.³⁵

- Bazı harfler için söylediğimiz *mukaddesliğe* gelince; başka bir harfle bağlantılanamayan, yazılıştaki kendisi bir başka harfe bitişmeyen, fakat kendisine başka harflerin bittiği harftir. Bu harfler şunlardır: *Elif, Vav, Dâl, Zâl, Ra, Za*.³⁶

- İnsan dört hakikat arasında gidip geliyor. Bunlar şu hakikatlerdir: *Zatî Hakikat, Rabbanî Hakikat, Şeytanî Hakikat ve Melekî Hakikat*.³⁷

²⁹ *Harflerin İlmî*, s.180

³⁰ *Harflerin İlmî*, s.188

³¹ *Harflerin İlmî*, s.189

³² *Harflerin İlmî*, s.190

³³ *Elif, Lâm, Mim, Sad, Ra, Kâf, He, Ya, ayn, Tı, Ha, Kaf ve Nun*

³⁴ Tevrât şöyle başlamaktadır: “*Bi'l bed'i halakallahu's-semâe ve'l-arda*”

³⁵ *Harflerin İlmî*, s.194

³⁶ *Harflerin İlmî*, s.197

³⁷ *Harflerin İlmî*, s.206